

BİZANS MÜZİĞİ

Dr. Semih ALTINÖLÇEK*

ÖZ

Kökeni eski Helenistik Yunan sanatına dayanan Roma sanat geleneği Filistin, Suriye ve Mısır sanatının etkileri altında Bizans'ta yeni bir şekle bürünmüş ve bu medeniyete özgü Bizans sanatı özellikleri taşıyan bir sanat doğmuştur. Bu sanat dallarından birisi de Bizans müzik sanatıdır. Bizans müziği ile ilgili kaynaklar oldukça sınırlıdır. Dindışı müzik hakkında yeterli kaynak ve bilgi yoktur. Törenlerde okunan dinî ezgiler Psalmodia, Hymnos ve Ruhsal ezgiler adı verilen üç formdan oluşmuştur. Bizans ezgilerinin tümü “pthorika” denilen sekiz perde sistemi kullanılmıştır. Ses perdesinin temposunu ve kuvvetini ifade eden kırmızı mürekkeple yazılan işaretler Bizans notasyonunda kullanılmış diğer işaretlerdir. IX. yüzyıldan sonra da “neuma” adı verilen perde işaretleri kullanılmıştır. Bizans himnografyası manevi âlemin müzikle ifadesidir. İmparator ve imparatoriçe onuruna yapılan, aklamasyon adı verilen kilisedeki törenler daima dometicus adı verilen, koro şefi tarafından yönetilen “Kraktai” ve “psaltai korusu” tarafından icra edilirdi. Törenlerde kullanılan müzik aletleri ise antik çağlarda kullanılmış müzik aletlerinin ufak değişime uğramış türleriydi. Bizans müzik yaşamında pandura adı verilen uzun saplı telli müzik aleti, günümüz kemanın atası sayılan viel adı verilen yaylı çalgı, aulos, psalterion gibi müzik aletlerinin yanında org da kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bizans, Müzik, Kilise, Koro

BYZANTINE MUSIC

ABSTRACT

Roman artistic tradition dating back to the old Hellenistic Greek art was reshaped by the Byzantine civilization under the influence of Palestinian, Syrian and Egyptian art thereby giving rise to an artistic fashion marked with the unique characteristics of Byzantine art. In that sense, one of the fields of art is Byzantine music art. Sources about Byzantine music are quite limited. There is hardly any source and information about non-religious music. The religious tunes that were used in rites were comprised of three forms which were Psalmodia, Hymnos and Spiritual

* İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuarı, semihaltinolcek@hotmail.com

tunes. All of the Byzantine tunes are based on eight-pitch system which is known as “p̄thorika”. Byzantine music makes use ekfotenik signs expressing high and low pitch. Other remarkable signs of Byzantine notation are made up of signs that are written in red ink in order to express the beat and vigor of a sound pitch. After 9th century, pitch sounds known as “neuma” came to be used. Byzantine hymnography refers to the expression of spiritual domain by means of music. Acclamations, rites in churches held in honor of the emperor and empress, used to be performed by “Kraktai” and “psaltai chorus” which was mastered by a conducted known as dometicus. The musical instruments used in such rites were the slightly altered forms of instruments of antiquity. Among the musical instruments used in Byzantine music art were a long-necked stringed musical instrument called pandura, viel, which was another stringed instrument thought to be the old form of modern violin, aulos, psalterion and organ.

Keywords: Byzantium, Music, Church, Chorus.

GİRİŞ

Bizans sanatı Roma sanatının bir devamı olmuştur. Bizans’ın çeşitli ülkeleri içine alan coğrafi konumu ve resmî olarak kabul edilen Hıristiyanlık, bu sanata yeni unsurların ve yeni duyguların girmesini sağlamıştır. Kökeni eski Helenistik Yunan sanatına dayanan Roma sanat geleneği, Filistin, Suriye ve Mısır sanatının etkileri altında Bizans’ta yeni bir şekle bürünmüş ve bu medeniyete özgü Bizans sanatı özellikleri taşıyan bir sanat doğmuştur. Bu sanat dallarından birisi de Bizans müziğidir. Bizans müziği ile ilgili kaynaklar oldukça sınırlıdır ve çoğunu manastırların kütüphanelerinde bulunan el yazma kopyalar oluşturur. Kilise müziği hakkındaki bilgiler dışında, dindışı müzik hakkında yeterli bir bilgi yoktur. Rus, Sırp, Bulgar, Rumen gibi doğu Avrupa Ortodoks kiliselerinde ve Yunan kiliselerinde söylenen ilahiler Bizans müziğine kaynak oluşturmuştur.¹

Bizans müziği; a) Doğuya ait dinî şarkılar. b) Yunan ezgileri c) İmparator, imparator ailesi ve Ortodoks kilisesi büyükleri onuruna yapılmış tören melodileri olmak üzere üç grupta ele alınmıştır. Bizans tarihçileri ve kilise babalarının yazma eserlerinde yer alan dünyevî müzik hakkındaki bilgiler oldukça yetersizdir. Günümüzde Bizans halk ezgilerinin kalıntıları Yunan halk ezgilerinde devam etmektedir. Ancak bu ezgilerin melodik yapılarının incelenmemiş ve üslup analizi yapılmamış olması nedeniyle dinî ile dünyevî müzik arasındaki farkların neler olduğu bilinmemektedir.²

Erken Bizans döneminde müzik repertuarı oldukça sınırlı kalmıştır. Melodilerin icrasını

¹ Curt Sachs., Kısa Dünya Müzik Tarihi., Milli Eğitim Basımevi., İstanbul 1965., s. 33.

² Egon Wellesz., Byzantine Music and its Place in the liturgy. The Royal Musical Association, London 1954, s. 1-2.

belirlemek için Gregoryen müzikte olduğu gibi işaretler sistemi kullanılmıştır. Mevcut dinî yortuların sayıları artınca, mevcut melodiler üzerine yeniden sözler yazılmıştır. Koro elemanları kiliselerde çocukluktan yetiştirilmişlerdir.³

İkonoklazm (Tasvir karşıtı) döneminde (İ.S.726-842) el yazmalarının çoğu tahrip edilmiş, manastırlar kapatılmış ve kitaplıklar dağıtılmıştır. Bu dönemde ilahi ve şarkıların sayısı daha da artmış olduğundan bunları notaya almak ihtiyacı doğmuş ve rahipler özel işaretler kullanmaya başlamışlardır.⁴

XIII. yüzyıldan itibaren melodi sözlerden öne çıkmış ve kırmızı mürekkeple tamamlayıcı işaretler ilave edilmiştir. Merasim şarkılarının nota ile tespit edilmesine gerek görülmemiştir. Bu dönemde müzisyenler eserlerinde, dünyevîlikten uzak, semavî aleme bağlı kalmışlardır. Bu nedenle meydana gelen eserlerde manevi duygular öne çıkmıştır.⁵

X. yüzyıldan İmparatorluğun sonuna kadar geçen devrede ise dinî anlamdaki müzik eserleri iyi korunmuş, Bizans müziği nazariyatı, solfej ve kompozisyon kitabı sayılabilecek eserler vücuda getirilmiştir.⁶

Bizans liturjik (dinsel tören) şarkıları; a) Psalmodia: Psalma ve Kontikos), b) Hymnos: (Stanza ve Litanis), c) Ruhsal şarkılar: (Alleluia ve Boxologia) olmak üzere üçe ayrılırdı. Psalmodia icrasında koro sırayla şarkı söylerdi. Özel durumlarda süslü bir melodi solist tarafından icra edilirdi. Hymnos ise, basit heceli şarkılardan zengin ve süslü şarkılara kadar değişiklik gösterirdi. Üçüncü grubu oluşturan ruhsal şarkılar ise oldukça uzun ve süslüydü. Erken Hristiyan devrinden günümüze bu farklı dinî müzik formlarına ait eserlerden çok az örnek ulaşmıştır. Bizans ezgilerinin kökeni kilisenin çok erken devirlerine, Filistin ile Suriye'deki Hristiyan çevrelerine kadar inmektedir. Suriye ve Filistin'deki ilk Hristiyanların şarkıları ise sinagoglarda söylenen dinî ezgilere dayanır. Hristiyan inancı putperest toplumlara yayıldıkça ilâhilerde bu ezgilere ilâve edilmiştir.⁷

Bizans himnografyası manevi âlemin müzikle ifadesidir. Ortodoks kilisesinin dogmatik fikirlerinin gelişmesini yansıtır. Şiir ve melodi birbiriyle bütündür. Bu ilahileri yazmış olan keşişler kendi yaşamlarını bu eserlerde yansıtmışlardır. İlahiler şu üç üslup üzerinden bestelenmiştir. a) Hirmolojik üslup b) Stikerarik üslup c) Asmatik, melismatik veya kalofonik etil

³ Roland Manuel., "Histoire de la Musique"., Encyclopédie de la Pléiade, (Des Origines a Jean Sebastian Bach) Vol. I"., Edition Gallimard., Paris 1960, s. 635.

⁴ Manuel., a.g.e., s.635.

⁵ Manuel., a.g.e., s.635.

⁶ Manuel. a.g.e., s.635.

⁷ Manuel., a.g.e., s. 631-633.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 36 Mayıs – Haziran 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

üslup. Hirmolojik üsluptaki ezgiler genelde kısa hecelidir. Notalama işaretleri azdır ve ritm bakımından basittir. Stikerarik üsluptaki ezgiler daha çok ifadedir ve işaretler çok fazla sayıdadır. Solistlere mahsus melismatik veya kalofonik üsluptaki ezgiler ise XIII. yüzyıla kadar uzanır ve bu devirde oldukça gelişmiştir.⁸ Troporion ve Kontakion kısa dua şeklinde ilahilere verilen isimlerdir. Bunlar himnografyanın erken döneminde her psalm (ilahi) satırından sonra eklenen şiir şekli olup, on üçten otuza kadar veya daha fazla beyitten oluşmuştur. Tek beyite troporion denir. V. yüzyıl sonu ve VI. yüzyıl başında gelişen ve sözlük anlamı “dürülmüş tomar” anlamına gelen kontakion’un Suriye kilise ilahilerinden Bizans liturjisine ne zaman girdiği bilinmemektedir.⁹ Kanon ise komplike bir şiir olup her biri altı ile sekiz troporia’dan ibaret ritmik bir şiir sayılabilecek dokuz ode’den oluşmuştur.¹⁰

III. Yüzyılda dinî kitaplarda yazılı olmayan bazı metinlere karşı bir tepki oluşmuştur. Bu tepkinin sonucunda ilâhilerin çoğu dinî repertuardan silinmiş, eski Hıristiyanlık himnografya devresinin beste ve güftelerinin çoğu yok olmuştur. Ancak, III. yüzyılın sonlarına ait papirus üzerine yazılmış bir ilahi parçası sadece günümüze kadar ulaşmıştır. Bu parça Bizans Hristiyan ilâhisinin ilk örneğidir. Bizans ve Ortaçağ dini müziğinin esasını oluşturan Gregoryen melodilerinin en eski örnekleri, kökeni Musevi sinagoglarında okunan ilahilere kadar uzanan Suriye ve Filistin’deki kilise müziğinden alınmıştır.¹¹

Bizans ezgilerinin tümü sekiz perde sistemi üzerine yazılmışlardır. Bunlara Pthorika adı verilmiştir. Bir tondan diğerine geçişin teknik terimi ise Parallage’dır. Bu müzik sistemi Bizans’a Suriye’den gelmiştir.¹²

Bizans müziğinde tizlik ve pestliğin ifade edilmesi için ekfonetik işaretler kullanılmıştır. IX. yüzyıldan sonra gelişen neumeler ise ses aralıklarını göstermek için kullanılmıştır. Ses perdesinin temposunu ve kuvvetini ifade eden kırmızı mürekkeple yazılan işaretler Bizans müzik yazımında kullanılmış olan diğer işaretlerdir. XII. yüzyılda yaşamış olan Bizanslı bilgin ve şair Ioannes Tzetzes (İ.S. 1110- 1180) ilk notasyonun alfabetik olabileceğini ileri sürmüştür. Erken dönem Hıristiyanları eski Greklerin notasyonunu kullanmışlardır. Ekfonetik notasyon hakkında herhangi bir belge günümüze ulaşmamıştır. Dua kitaplarının notasyonu özel karakterinden hiçbir şey kaybetmemiş ve çok geçmeden sémeiografik notasyonun iki farklı türünü oluşturmuştur. Bunlardan birisi Konstantinopolis (İstanbul) de kullanılan notasyon (IX –XI yy.) .¹³ İkincisi St.

⁸ Wellesz, a.g.e., s.157-159.

⁹ Metin And., Bizans Tiyatrosu., Forum Yayınları., Ankara 1962., s. 109.

¹⁰ Türk Ansiklopedisi. “Bizans Edebiyatı” „Milli Eğitim Basımevi., Ankara., 1955., C. VII., s.50.

¹¹ Eric Werner., “The Origin of the Eight Modes of Music”., A Study In Musical Symbolism., Hebrew Union College, Annual XXI , Newyork., 1948, s.211-225.

¹² Manuel., a.g.e., s. 635.

¹³ Joannes Thibaut. , Etude de Musique Byzantine. Paris 1901., s. 5-6.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 36 Mayıs – Haziran 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

Jean Damasciën adı verilen notasyon'dur (XI-XII yy.). Bu müzikal yazı Kudüs'te kullanılmış, hatta rakibi olan Konstantinopolis müzikal yazısının yerini bile almıştır. Ancak bu müzikal yazıya ait belgeler yok denecek kadar azdır.¹⁴

Bizans törenlerinde, törenin karakterine göre (dini veya dindışı) icra edilecek tören müziği (aklamasyon) daima iki koro tarafından icra edilirdi.¹⁵ İmparator ile imparatoriçe ve imparatorluğun ileri gelenleri onuruna yapılan aklamasyonları “Kraktai korusu”, kilise büyüklerinin onuruna yapılan aklamasyonu ise rahip sınıfı üyelerinden oluşmuş olan “psaltai korusu” icra ederdi. İki koronun her biri bir “domesticus scholarum” tarafından yönetilirdi. Domesticus, kilise baş mugannisi ile koristlerin ve icracıların şefiydi. Müzik provaları yapmak ve müzisyenleri hazırlamak domesticus'un görevi idi. İmparator tören sırasında başlarında domesticus olduğu halde iki grup tarafından karşılanır, domesticus imparatorun huzurunda başını eğerek ve ellerini göğsü üzerinde çapraz şekilde kavuştururdu. Bu esnada koro övgü şarkılarından ilkinin söylerdi. Daha sonra koristler cevap olarak ya bütün kıtayı veya son cümleyi tekrar eder, kalabalık tarafından bu nakarat tekrar edildiği esnada domesticus imparatorun karşısında üç defa istavroz çıkarırdı. Kraktai korusu ikinci bölümü icra ederken, domesticus tekrar saygı durumuna geçer ve ilâhinin devamı boyunca bunlar tekrarlanırdı. Psaltai korosunun başında da domesticus bulunuyordu. İmparator bir törene iştirak ettiği veya bir kiliseye gittiği vakit kraktai ve psaltai korusu birlikte “Euphemine” yi teganni ederken, halk ta karşılık olarak bu terennüme iştirak ederdi.¹⁶ Noel gecesini töreninde mugannilere çalgıcılar refakat ederdi. Bu çalgıcılara “Paegniotea” denirdi. Bunlar kilisede kendilerine ayrılan yerde rahiplerin arkasında ayakta sıralanırlardı. İmparatorluk orkestrası trompetçiler, zilciler ve flütçülerden oluşmuştu. İmparator perde arkasında, bir set üzerinde halkın bakışlarından yalıtılmış olarak ayrı olarak oturur, törende hazır bulunurdu. Perde açıldığında imparator yanında maiyeti olmaksızın kendisini halka gösterirdi. Bu esnada koro orkestra eşliğinde “Polykhronion” adı verilen bir ezgiyi (İmparatora uzun ömür dileklerinde bulunan müzik parçası) seslendirirdi. Şarkının sonunda orkestra imparatorun bir mendil sallama işareti ile “kesin” işaretini verene kadar bir müddet daha söylemeye devam ederlerdi. Bundan sonra psaltai grubu tekrar teganniye başlar fakat bu defa yortu için tespit edilen mısralar söylenirdi. Sonra İmparator ve imparatoriçe isimleri ile övülürlerdi. Psaltai gurubu polykhronion icra ederken perdeler kapanır, koro susup yalnız orkestra çaldığı zaman muhafızlar kiliseyi terk etmeye başlarlardı. Aklamasyonlar imparatorların taç giyme törenlerinde icra edilirdi. Ayasofya'da yapılan törende İstanbul patriği önce tacı takdis eder sonra da imparatorun başına koyardı. Bu esnada koro imparatora şarkı terennüm eder ve

¹⁴ Thibaut., a.g.e., s. 5

¹⁵ Wellesz. A.g.e., s. 98.

¹⁶ Henri .Julius .Wetenhall. Tillyard., “The Acclamation of Emperors In The Byzantine Ritual”., Annual of the British School of Athene (1911-12)., Vol XVIII., s. 239-260.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 36 Mayıs – Haziran 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

kilisede bulunanlar imparatora hürmetlerini belirtmek üzere eğilirlerdi. Daha sonra muganniler “ yücelerdeki tanrıya övgü ve yeryüzündekilere barış” sözlerini içeren şarkıyı terennüm ederlerdi. Bu sözler ve melodi cemaat tarafından üç kere tekrarlanır sonra da muganniler “Hıristiyanlara uğur olsun” derlerdi. Buna benzer övgüler imparatoriçe ve veliahtlara da yapılırdı. Doğum günleri veya taç giyme yıl dönümlerinde de yine böyle törenler yapılmaktaydı. Bunlardan başka Bizans’ta çeşitli aklamasyonlar da mevcuttu. Yortu günlerinde, Hıristiyanlık öncesi mevcut olan fakat biraz Hıristiyanlaşmış pagan yortularında, hipodromlarda yapılan toplantılarda, savaştan muzaffer olarak dönen imparator onuruna yapılan toplantılarda, saray erkanının atanması ve bağ bozumu bayramı törenlerinde de aklamasyonlar mevcuttu. Eylül ayında İmparatorun yazlık sarayının bulunduğu üzüm bağlarında yapılan bağ bozumu törenlerinde toplanan üzüm salkımları patrik tarafından kutsandıktan sonra imparator tarafından maiyetine ve törende hazır bulunan asılzadelere maviler ve yeşiller adı verilen iki gurubun söylediği ilahiler eşliğinde dağıtılırdı. Aklamasyonlar imparatorluğun ve ruhban sınıfının ihtişamını göstermek için yapılmış törenlerdir. Bütün törenlerde söylenen ezgiler ve tören kitaplarında bulunan şiirler ne yazık ki günümüze kadar ulaşmamıştır. Fakat imparator ve rahipler onuruna verilen dinî merasimlerde icra edilen bazı şarkılar liturjik el yazmalarında muhafaza edilmiştir. Bu belgeler imparatorluğun son dönemlerine aittir.¹⁷

Hıristiyan yazarlar, pagan inancının dini törenlerini hatırlattığı ve ahlâk üzerinde olumsuz etkisi olduğunu düşündükleri için enstrümantal müziğe karşı çıkmışlardır. Ayinlerde müzik aletlerinden çıkan sesin etkisiyle insanlar coşuyor, büyük bir taşkınlıklar yaşanıyordu. Kilise ileri gelenleri müzik aletleri eşliğindeki müziğin baştan çıkarıcı etkisine karşı birtakım önlemler almışlardır. Erkek mugannilerdeki kadınsı tavırlar ve icra edilen süslü melodiler yasaklanmış, ulvî, sade ve ağır melodilere izin verilmiştir. Bu şartlar altında bile olsa müzik aletlerinin dinî törenlerde kullanılmaması için mücadele etmişlerdir.¹⁸

Antik çağda kullanılmış müzik aletleri ufak değişikliklerle Bizans müzikal yaşamında da kullanılmıştır. Bu müzik aletleri arasında en önemli rolü org üstlenmiştir. Bizanslılar değişik ölçülerde org’lar üretmişlerdir. En büyük orglara “megiston organon” adı verilmiştir. Bazı orglar küçük ölçüde, portatiftir. Bunlara da “kheirographon” veya “auletikon arganon “ el orgu adı verilmiştir. Bizans’ta bu müzik aleti büyük bir olasılıkla din dışı müzikte kullanılmıştır. Org’un batıda kilise gereksinimlerine daha uygun olduğu düşünülmüştür.¹⁹ At yarışları, sirkler, imparator ziyafetleri, elçi kabulleri vb. törenlerde org kullanılmıştır. Org’un altın ve gümüşten yapılmış olanları da mevcuttu. Altın orglar imparator törenlerinde veya resmî kabullerde, gümüş

¹⁷ Tillyard., a.g.e., s.239-260.

¹⁸ Çiğdem Öndül., “ Kaynakları, Tarihsel Gelişimi ve Görsel Belgeleriyle Bizans Müziğine Bakış”, Art Dekor., Ekim Aylık dergi., Asır Matbaası., İstanbul 1998.,s.128.

¹⁹ Tamara Talbot Rice., Bizans’ta Günlük Yaşam., Göçebe Yayınları., İstanbul 1998., s. 254.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 36 Mayıs – Haziran 2013

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

orglar ise Bizans'ta maviler ve yeşiller olarak bilinen iki siyasi parti arasında kullanılmıştır. Zamanla portatif yani elde taşınabilir Bizans el orgları yerlerini büyük orglara bırakmıştır.²⁰ Bizans müzikal yaşamında kullanılmış olan müzik aletlerinin benzer tipleri günümüzde hala Kuzey Afrika ülkelerinde kullanılmaktadır. Bizans lut'u (pantura) armut şeklinde, şişkin bir gövdesi olan, uzun saplı telli bir müzik aletidir. Bizans müzikal yaşamında çok eskilerden beri kullanılmıştır.²¹ Psalterion Ortaçağ Bizans Avrupa'sında görülen harp türünden bir müzik aletidir. Arap kanununa benzer. Üçgen, dörtgen veya yamuk şeklinde olabilir. Aletin üzerinde bir sıra tel gerilidir. Harp Hıristiyanlıkta kutsal bir müzik aleti olarak görülmüştür. Hıristiyanlık öncesi antik medeniyetlerde birçok çeşidi kullanılmıştır. Tel sayısı aletin büyüklüğüne göre değişmektedir. Aulos' Bizans müzikal yaşamında kullanılmış nefesli bir müzik aletidir. Menşei antik Grek medeniyetine kadar uzanır. İki borudan oluşmuştur. Bu boruların üzerinde ses delikleri mevcuttur. Değişik şekilleri mevcuttur. Dinî törenlerde kullanılmış ve mezmurlara eşlik etmiştir. Syrinks (Pan flüt) çok eski bir müzik aletidir. Çeşitli uzunluktaki kamışların bir sıra halinde yanyana dizilmesinden oluşmuştur. Boru adı verilen nefesli alet metalden yapılmıştır. Üzerinde delik yoktur. Genellikle askeri alanda kullanılmıştır. Kalağı huni şeklindedir. Simbal, birbirine vurularak çalınan iki yuvarlak metal levhadan oluşmuştur. Bizans müzikal yaşamında çok kullanılmıştır. Bizans müzik aletleri arasında viel adı verilen yaylı bir müzik aleti de vardır. Alet bir yayla ve omuza dayatılarak çalınıyordu. İmparatorluğun Avrupa'daki topraklarında daha çok karşımıza çıkmaktadır. Bu saydığımız müzik aletlerinden başka İstanbul'da Sultan Ahmet Meydanı'nda bulunan I. Théodosios obelisk'inin kaidesi üzerinde Bizans saray orkestrasını tasvir eden bir alçak kabartma bulunur. Bu sahnede orkestra içinde birbirinden farklı iki org, bir aulos ve pan flütü tasvirleri görülmektedir.²²

Sonuç olarak; yapılan araştırmalar Bizans müziğinin kaynağının Yunan'dan değil, Suriye ve Filistin'den doğmuş olduğunu ortaya koymuştur. Ezgilerdeki sekiz perde sistemi Suriye'den gelmiştir. Bizans müziğinde metnin ahenkli bir tarzda okunmasını sağlayan, ekfonetik işaretler adı verilen bir takım işaretler kullanılmıştır. Bu işaretler IX. yüzyılda en yüksek noktasına erişmiş ancak daha sonra yetersiz kalmışlardır. Bizans'ta ilk dönemlerde dinî müzik eserleri için bu tarz bir notasyon mevcut iken, profan müzik eserleri nota yerine mugannilerin hafızalarına alınmıştır. IX. yüzyıldan sonra Bizans notasyonunda "neuma" adı verilen perde işaretleri kullanılmaya başlanmıştır. Ancak bu işaretlerin kaynağı hakkında kesin bir bilgi mevcut değildir. Dinî ruh hallerinin müzikle ifadesi olan Bizans hymnografyasında bir takım üsluplar mevcuttur. Bunlar tamamen ezgi repertuarı içinde kalmıştır. Bizans müzikal yaşamında dinî ve din dışı her tür

²⁰ Joannes Thibaut., Echos d'Orient., "La Musique Instrumentale Chez Les Byzantines"., Cilt IV., Edition Gallimard., Paris., 1901- 1902) ., s.339.

²¹ Rice., a.g.e., s.252.

²² Öndül., a.g.e., s. 128.

müzik icra edilmiştir. Bizans dinî müziği tek sesli ve kasvetlidir. Dinî müzik ile ilgili kilise ve manastırlarda el yazmaları mevcut ise de, din dışı (profan) müzik hakkında hiçbir kaynak yoktur. Ortaçağ'ın büyük bir imparatorluğu olan Bizans, müzik alanında kendine özgü bir tarz oluşturmuştur. Müzik eserlerini sadece kendilerinin anlayabilmeleri ve gizlilik içinde tutabilmeleri için notasyonu adeta bir şifre halinde ifade etmişlerdir. Günümüzde yapılan çalışmalar Bizans notasyonunu bu anlaşılması güç özelliğinden dolayı tam bir açıklığa kavuşturamamıştır. Bizans müzikal yaşamında antik dönemlerde kullanılan çeşitli müzik aletleri küçük değişiklikler ile geliştirilip kullanılmıştır. En önemli müzik aleti org'tur.

KAYNAKÇA

AND, Metin., Bizans Tiyatrosu., Forum Yay. Ankara 1962.

ANONİM., Türk Ansiklopedisi. “ Bizans Edebiyatı” ., Milli Eğitim Basımevi., C. VII., Ankara 1950.

ÇELEBİOĞLU., Emel., Evrensel Müziğe Giriş., Tasvir Matbaası., Akademik Kitaplar Serisi: 42., İstanbul 1986.

MANUEL., Roland., “Histoire de la Musique”., Encyclopédie de la Pléiade (Des Origines a Jean Sebastian Bach) , Vol. I”., Edition Gallimard., Paris 1960.

ÖNDÜL., Çiğdem.,“ Kaynakları, Tarihsel Gelişimi ve Görsel Belgeleriyle Bizans Müziğine Bakış”., Art Dekor., Ekim Aylık dergi., Asır Matbaası., İstanbul 1998.

RICE., Tamara Talbot ., Bizans'ta Günlük Yaşam., Göçebe Yayınları., İstanbul 1998.

SACHS., Curt., Kısa Dünya Müzik Tarihi., Milli Eğitim Basımevi., İstanbul 1965.

THIBAUT., Joannes., Echos d'Orient., “La Musique Instrumentale Chez les Byzantines”., Cilt IV., Edition Gallimard., Paris., 1901 .

THIBAUT. Joannes. , Etude de la Musique Byzantine. Paris 1901.

TILLYARD., Henri .Julius .Wetenhall.,“The Acclamation of Emperors In The Byzantine Ritual”., Annual of the British School of Athene ., Vol. XVIII., 1911.

WELLESZ. Egon., Byzantine Music and its Place in the liturgy. The Royal Musical Association, London 1954.

WERNER., Eric., “The Origin of the Eight Modes of Music”., A Study In Musical Symbolism, Hebrew Union College, Annual XXI , New York., 1948.

EKLER

1. Resim: XII. yy. Skylitzes elyazması-Madrit Müzisyenler ve Patrik Ignatius

2. Resim: Bizans müziği